Przegląd Kościelny

Nr. 4. Poznań, 28 Lipca 1881. Rok III.

„Przegląd Kościelny“ wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na całe Niemcy 3 m., dla Galicyi i Austryi 1½ flor., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiej Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowano.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA

PAPAE XIII

EPISTOLA ENCYCLICA

AD PATRIARCHAS, PRIMATES, ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS UNIVERSOS CATHOLICI ORBIS GRATIAM ET COMMUNIONEM CUM APOST. SEDE HABENTES.

(Dokończenie).

Postea vero quam respublicae principes christianos habuerunt, multo magis Ecclesia testificari ac praedicere institit, quantum in auctoritate imperantium inesset sanctitatis: ex quo futurum erat, ut populis, cum de principatu cogitarent, sacrae cujusdam majestatis species occurreret, quae ad majorem principum cum verecundiam tum amorem impelleret. Atque hujus rei causa, sapienter providit, ut reges sacrorum solemnibus initiarentur, quod erat in Testamento Veteri Dei auctoritate constitutum. Quo autem tempore civilis hominum societas, tanquam e ruinis excitata imperii romani, in spem christianae magnitudinis revixit, Pontifices Romani, instituto *imperio sacro*, politicam potestatem singulari ratione consecraverunt. Maxima quidem ea fuit nobilitatis ad principatum accessio: neque dubitandum quin magnopere illud institutum et religiosae et civili societati semper fuisset profuturum, si quod Ecclesia spectabat, idem principes et populi semper spectavissent. Et sane quietae res et satis prosperae permanserunt quamdiu inter utramque potestatem concors amicitia permansit. Si quid tumultuando peccarent populi, praesto erat conciliatrix tranquillitatis Ecclesia, quae singulos ad officium vocaret, vehementioresque cupiditates partim lenitate, partim auctoritate compesceret. Similiter si quid in gubernando peccarent principes, tum ipsa ad principes adire, et populorum jura, necessitates; recta desideria commemorando, aequitatem, clementiam, benignitatem suadere. Qua ratione pluries est impetratum, ut tumultuum et bellorum civilium pericula prohiberentur.

Contra inventae a recentioribus de potestate politica doctrinae magnas jam acerbitates hominibus attulerunt, metuendumque ne extrema malorum afferant in posterum. Etenim jus imperandi nolle ad Deum referre auctorem, nihil est aliud quam politicae potestatis et pulcherrimum splendorem velle deletum et nervos incisos. Quod autem inquiunt ex arbitrio illam pendere multitudinis, primum opinione falluntur; deinde nimium levi ac flexibili fundamento statuunt principatum. His enim opinionibus quasi stimulis incitatae populares cupiditates sese efferent insolentius, magnaque cum pernicie reipublicae ad coecos motus, ad apertas seditiones proclivi cursu et facile delabentur. Revera illam, quam *Reformationem* vocant, cujus adjutores et duces sacram civilemque potestatem novis doctrinis funditus oppugnaverunt, repentini tumultus et audacissimae rebelliones praesertim in Germania consecutae sunt: idque tanta cum domestici deflagratione belli et caede, ut nullus pene locus expers turbarum et cruoris videretur. Ex illa haeresi ortum duxit saeculo superiore falsi nominis philosophia, et jus quod appellant *novum*, et imperium populare, et modum nesciens licentia, quam plurimi solam libertatem putant. Ex his ad finitimas pestes ventum est, scilicet ad *Communismum*, ad *Socialismum*, ad *Nihilismum*, civilis hominum societatis teterrima portenta ac pene funera. Atqui tamen tantorum malorum vim nimis multi dilatare conantur, ac per speciem juvandae multitudinis non exigua jam miseriarum incendia excitaverunt. Quae hic modo recordamur, ea nec ignota sunt nec valde longinqua.

Hoc vero est etiam gravius, quod non habent principes in tantis periculis remedia ad restituendam publicam disciplinam pacandosque animos satis idonea. Instruunt se auctoritate legum, eosque, qui rempublicam commovent, severitate poenarum coercendos putant. Recte quidem: sed tamen serio considerandum est, vim nullam poenarum futuram tantam, quae conservare respublicas sola possit. Metus enim, ut praeclare docet sanctus Thomas, *est debile fundamentum; nam qui timore subduntur, si occurat occasio qua possint impunitatem sperare, contra praesidentes insurgunt eo ardentius, quo magis contra voluntatem ex solo timore cohibebantur.* Ac praeterea *ex nimio timore plerique in desperationem incidunt: desperatio autem audacter ad quaelibet attentanda praecipitat* (De Regim. Princip. 1. I, cap. 10). Quae quam vera sint, satis experiendo perspeximus. Itaque obediendi altiorem et efficaciorem causam adhibere necesse est, atque omnino statuere, nec legum esse posse fructuosam severitatem, nisi homines impellantur officio, salutarique metu Dei permoveantur. Id autem impetrare ab iis maxime religio potest, quae sua vi in animos influit, ipsasque hominum flectit voluntates, ut eis, a quibus ipsi reguntur, non obsequio solum, sed etiam benevolentia et caritate adhaerescant, quae est in omni hominum coetu optima custos incolumitatis.

Quamobrem egregie Pontifices Romani communi utilitate servisse judicandi sunt, quod *Novatorum* frangendos semper curaverunt tumidos inquietosque spiritus, ac persaepe monuerunt, quantum ii sint civili etiam societati periculosi. Ad hanc rem digna, quae commemoretur, Clementis VII sententia est ad Ferdinandum Bohemiae et Hungariae regem: *In hac fidei causa tua etiam et caeterorum principum dignitas et utilitas inclusa est, cum non possit illa convelli quin vestrarum etiam rerum labefactationem secum trahat; quod clarissime in locis istis aliquot perspectum sit.* Atque in eodem genere summa providentia et fortitudo enituit Decessorum Nostrorum, praesertim autem Clementis XII, Benedicti XIV, Leonis XII, qui cum consequentibus temporibus pravarum doctrinarum pestis latius serperet, *sectarumque* audacia invalesceret, opposita

auctoritatis suae aditum illis intercludere conati sunt. Nos ipsi pluries denunciavimus quam gravia pericula impendeant, simulque indicavimus, quae sit eorum propulsandorum ratio optima. Principibus ceterisque rerum publicarum moderatoribus praesidium religionis obtulimus, populosque hortati sumus, ut summorum bonorum copia, quam Ecclesia suppeditat, maxime uterentur. Id nunc agimus, ut ipsum illud praesidium, quo nihil est validius, sibi rursus oblatum principes intelligant: eosque vehementer in Domino hortamur, ut religionem tueantur, et, quod interest etiam reipublicae, ea Ecclesiam libertate frui posse sinant, qua sine injuria et communi pernicie privari non potest. Profecto Ecclesia Christi neque principibus potest esse suspecta, neque populis invisa. Principes quidem ipsa monet sequi justitiam, nullaque in re ab officio declinare: at simul eorum roborat multisque rationibus adjuvat auctoritatem. Quae in genere rerum civilium versantur, ea in potestate supremoque imperio eorum esse agnoscit et declarat: in iis quorum judicium, diversam licet ob causam, ad sacram civilemque pertinet potestatem, vult existere inter utramque concordiam, cujus beneficio funestae utrique contentiones devitantur. Ad populos quod spectat, est Ecclesia saluti cunctorum hominum nata, eosque semper dilexit uti parens. Ea quippe est, quae caritate praeeunte mansuetudinem animis impertiit, humanitatem moribus, aequitatem legibus: atque honestae libertati nuspiam inimica tyrannicum dominatum semper detestari consuevit. Hanc, quae insita in Ecclesia est, bene merendi consuetudinem paucis praeclare expressit sanctus Augustinus: *Docet* (Ecclesia) *reges prospicere populis, omnes populos se subdere regibus: ostendens quemadmodum et non omnibus omnia, et omnibus caritas, et nulli debetur injuria* (De morib. Eccl. lib. I, cap. 30).

His de causis opera vestra, Venerabiles Fratres, valde utilis ac plane salutaris futura est, si industriam atque opes omnes, quae Dei munere in vestra sunt potestate, ad deprecanda societatis humanae vel pericula vel incommoda Nobiscum contuleritis. Curate ac providete, ut quae de imperio deque obediendi officio ab Ecclesia catholica praecipiuntur, ea homines et plane perspecta habeant, et ad vitam agendam diligenter utantur. Vobis auctoribus et magistris, saepe populi moneantur fugere vetitas sectas, a conjurationibus abhorrere, nihil seditiose agere: iidemque intelligant, qui Dei causa parent imperantibus, eorum esse *rationabile obsequium*, generosam obedientiam. Quoniam vero Deus est, *qui dat salutem regibus* (Psalm CXLIII, 11), et concedit populis conquiescere *in pulchritudine pacis et in tabernaculis fiduciae et in requie opulenta* (Isai. XXXII, 18). Ipsum necesse est orare atque obsecrare, ut omnium mentes ad honestatem veritatemque flectat, iras compescat, optatam diu pacem tranquillitatemque orbi terrarum restituat.

Quo autem spes firmior sit impetrandi, deprecatores defensoresque salutis adhibeamus, Mariam Virginem magnam Dei parentem, auxilium christianorum, tutelam generis humani: S. Josephum castissimum sponsum ejus, cujus patrocinio plurimum universa Ecclesia confidit: Petrum et Paulum Principes Apostolorum, custodes et vindices nominis christiani.

Interea divinorum munerum auspicem Vobis omnibus Venerabiles Fratres, Clero et populo fidei vestrae commisso Apostolicam Benedictionem peramanter in Domino impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die XXIX Junii A. MDCCCLXXXI, Pontificatus Nostri Anno Quarto.

LEO Papa XIII.

O Mormonach.

W *North American Review* ogłosił amerykański sędzia, Goodwin ciekawy opis mormonizmu, który uważa za „otwartego wroga Stanów Zjednoczonych i republikańskich instytucyi.“ Marzeniem przywódców mormońskich jest, mówi on, urządzenie „niebieskiego królestwa na ziemi.“ Są oni tego zdania, że pewnego dnia wszystkie rządy ukorzą się przed nimi i poddadzą się ich władzy. Dla tego uczą wyraźnie, że wszelkie przez ludzi utworzone rządy są nieprawne, jedynie prezydent i apostołowie ich kościoła objawieniem boskiem zamianowani są namiestnikami Boga i natchnienie Boże nimi kieruje w rządach tak duchownych jak świeckich nad powierzonemi ich opiece ludami. Uroszczenia te podzielają wszyscy Mormoni. Mało się uczą, surowy mają zakaz czytania książek lub dzienników, zaczepiających ich wiarę; gdyż polityka ich przywódców każe trzymać masy w niewiadomości i ubóstwie. Powagę północno-amerykańskiego rządu za nic sobie mają, skoro tylko wywiąże się jaki zatarg pomiędzy tym rządem a ich kościołem; jeżeli nie mogą siłą mu się oprzeć, czynią to podstępem. Dora Young, córka Brighama Young, która kościół swój porzuciła, oświadcza zupełnie otwarcie, że co jéj naprzód i głównie otworzyło oczy, to „krzywoprzysięstwa, jakich się jéj ojciec i inni dostojnicy w ogóle dopuszczali, kiedy chodziło o obejście praw lub udaremnienie ich wykonania.“ Stósownie do mormońskiéj zasady absolutnego poddania się powadze ich kościoła i poświęcenia się za jego sprawę, ludność Utah (kraj Mormonów w Stanach Zjedn. Ameryki), zresztą pilna, wstrzemięźliwa i spokojna, spaliłaby bez wszystkiego na rozkaz swych przełożonych wszystkie swe miasta i wsie i poszłaby, dokądby jéj rozkazano, szukać nowéj ojczyzny; i czyby dopuszczali się okrucieństw, czyby zginąć mieli w nędzy, modlitwy swe przytemby odprawiali i hymny swe śpiewali. Według zaręczenia Goodwina opanowali Mormoni oprócz Utah terytorya Idaho i Arizona i zakładają wiele osad na terytoryach Washington, Montana, Wyoming i Colorado. Podczas ostatnich wyborów do kongresu w Idaho przeprowadzili Mormoni kandydata, na którego im George Cannon, „pierwszy radzca prezydenta“, głosować kazał. Jakkolwiek ten Cannon swego bióra w Salt Lake City nigdy nie opuszczał, to jednak wszyscy mormoni głosowali jak jeden mąż na postawionego przezeń kandydata. Goodwin sądzi, że jeśli pozwoli się Mormonom lat 10 jeszcze bez przeszkody gospodarować w ten sposób, Cannon będzie decydował przy wszystkich wyborach pomiędzy skalistemi górami a Oceanem Spokojnym. Przestrzeń tego kraju jest zaś tak wielka, jaką obejmują wszystkie północno-amerykańskie państwa na wschód od Missisipi razem wziąwszy, „kraj niewyczerpanych bogactw, siedziba przyszłego cesarstwa, góry obfite w szlachetne kruszce, doliny niezrównanéj żyzności.“ Uwagi godnem jest przytem to, że ten Cannon — jak się zdaje najwięcéj wpływowy mąż pomiędzy Mormonami — jako też obecny prezydent John T a y l o r nie jest Amerykaninem, lecz jak Joe Smith (założyciel sekty) i Brigham Young, Anglikiem. Władza obydwóch tych mężów jest tym większa, że ustawy w Utah przyznają niewiastom prawo głosowania. Również obcym kobietom prawo to już po miesiącu pobytu bywa przyznawane, a nie żąda się od nich przysięgi wierności dla konstytucyi Stanów Zjedn. Wszystkie niewiasty mormońskie głosują podług rozkazu. To posłuszeństwo niewolnicze, mówi Goodwin, więcéj jeszcze aniżeli polygamia, spowodowały masy w Illinois i Missouri do buntu i do zniszczenia pomiędzy sobą pierwszego zarodka téj fałszywéj religii. Mormonizm jest, jak Goodwin mówi, we wszystkich swych częściach systemem antyamerykańskim, jest teokracyą, kierowaną przez plebejuszowską arystokracyą... Jego organizacyą jest zmartwiały zabobon i fanatyzm. Liczba obecna wszystkich w północnéj Ameryce mieszkających Mormonów (nie licząc dzieci) ma wynosić 150,000; lecz rośnie wciąż, a przywódzcy oświadczają zupełnie otwarcie, że zamiarem ich jest opanować całą

Unią. „Gardzą ustawami, które nie harmonizują z ich zasadami wiary; przysięgę tak mało szanują jak Chińczycy, a wierność ich dla rządu Zjedn. Stanów nie jest wcale większą od wierności Chińczyka. Panowanie ich przywódzców jest tak absolutne, jak w krajach mahometańskich; organizacya ich jest wyborna a karność w ludzie doskonała.“ Sama dziesięcina przynosi przełożonym co rok milion dolarów. W takich warunkach dziwić się nie można, że Mormoni w ostatnich latach stali się potęgą w państwie, i że demagodzy w kongresie, jako też wielkie instytuta finansowe z całym zastępem najemnych pismaków o ich łaskę się ubiegają. Ztąd to mormonizm stał się „postrachem i niebezpieczeństwem dla Zjedn. Stanów“, i Goodwin sądzi, że jeśli w przeciągu najbliższych lat 15 nie będą przedsięwzięte energiczne środki, aby przeszkodzić wzrostowi tego potworu, tylko straszliwa wojna domowa zdoła ten ruch stłumić.

Narzuca się tu pytanie, jakim sposobem stać się to mogło, że potęga mormońska tak się wzmogła? Na to pytanie odpowiada Goodwin przytoczeniem faktów, które w istocie bardzo są ciekawe, żadnego jednak dostatecznego objaśnienia nie podają. Prawdziwym twórcą nowej religii był niejakiś Sidney-Rigden, który w Pensylwanii urodzony i wychowany, dla herezyi wykluczony został z gminy Baptystów w Pittsburgh r. 1823, gdyż śmiał komunistyczne głosić nauki. Z komunizmu przeszedł do mormonizmu. Rigden był przebiegły, ambitny człowiek, lecz więcéj usposobiony do wynalezienia nowéj wiary, aniżeli do jéj rozszerzenia; posiadał za wiele wykształcenia a był za mało popularny, słowem był więcéj Cavourem, aniżeli Garibaldim tego ruchu. Potrzebował pomocnika, aby pomysły swe wprawić w ruch, nadać im życie i znalazł go we włóczędze, który przez świat przebijał się przepowiedniami i kuglarskiemi sztuczkami, nazwiskiem Joe Smith. Ten Smith, który późniéj taki zyskał rozgłos, był naturą więcéj zmysłową i wielki wywierał wpływ na masy; oddał się natychmiast zupełnie Rigdenowi, któremu się zdawało, że łatwo go będzie mógł prowadzić na sznurku; Smith jednak, skoro wtajemniczony został we wszystko, pana swego przemienił na powolnego sobie sługę. Rigden przyjął do swego religijnego kodeksu „przypieczętowanie do umarłych na wieki“, przez co dusze cierpiące mogły być ratowane małżeństwem niebieskiem (pozagrobowem) z żyjącym mormońskim konwertytą. Joe Smith zastąpił duchy żyjącemi kobietami i polygamią przyjął jako ważny czynnik do mormońskiéj religii. Przez to wywołał pomiędzy chłopami zachodu taką nienawiść, że go ostatecznie zamordowali. Naturalnie dla swych wyznawców został natychmiast męczennikiem i prorokiem; i rzeczywiście śmierć jego przyczyniła się więcéj do umocnienia młodego kościoła, aniżeli jego życie, wcale nie budujące. Brigham Young, zręczny i bezsumienny łotr, został następcą w arcykapłaństwie. John Smith utorował mu drogę najgrubszym zabobonem, jaki wpajał w swych zwolenników. Young postępował z nieubłaganą surowością. Był tak srogim i nieznośnym tyranem, „że, jak mówi Goodwin, prawie żałować trzeba, iż danem mu było spokojnie umrzeć w łóżku.“ Jego zwolennicy nie odważyli się nigdy na okazanie mu nieposłuszeństwa. Przez 30 lat rządził żelazną rózgą. Jego chciwość była tak nienasycona, jak jego żądza cielesna. „Jakikolwiek zyskowny interes, piękny koń lub dom podpadł mu w oczy, wszystkie siły wytężył, aby go pozyskać a nic zań nie zapłacić.“ Swe usposobienie do niemormonów w następujący objawił sposób. Kiedy go się pytano, jak może pogodzić swą rzekomą cześć dla biblii ze wstrętem do modlenia się za nieprzyjaciół, odparł: „modlę się za nich codzień, aby wszyscy byli potępieni.“ Charakterystycznem jest, że Young ubolewał nad tem, iż w górach Utah pełno jest złota i srebra, i wyraźnie ludziom swym zakazał obrabiać te kruszce, obcych zaś spekulantów albo wypędzać, albo mordować kazał. „Jeśli otworzą się kopalnie, mawiał, zbogacą się ludzie, a gdy się zbogacą, będą chcieli posiadać piękne domy i konie, ich żony piękne suknie, czego skutkiem będzie zagłada naszéj św. religii.“ Co zaś najdziwniejszego, to że system podobny mógł go przeżyć. Lecz lat 30 takiéj administracyi przemieniły poddanych jego w niewolników, podczas gdy przykład, jaki im dawał we wszelkich występkach i zbrodniach, w krzywoprzysięstwie, łupieztwie, jawnych lub tajnych morderstwach, w oszukaństwie wszelkiego rodzaju, wpajał w nich przekonanie, jak to Young często w swych kazaniach powtarzał, że wszelka zbrodnia, w interesie kościoła mormońskiego popełniona, jest świętym obowiązkiem. George Cannon, jego rzeczywisty, chociaż nie oficyalny następca w rządach, był przez niego mianowany delegowanym do kongresu z wyraźnem poleceniem, „aby mu nałożyć na kark polygamią“ i zawsze jeszcze piastuje ten urząd. Jest to „najłagodniejszy, najgładszy i największy świętoszek-sofista na całéj kuli ziemskiéj.“ Że jest Anglikiem, wspominaliśmy powyżéj. Co się zaś tyczy organizacyi kościoła mormońskiego, to na jego czele stoi prezydent z dwoma radzcami przybocznymi, dwunastu apostołów, patryarcha, biskup prezydujący i różni podrzędni dostojnicy. W roku bieżącym święci kościół mormoński wielki jubileusz i wygląda — jak jego „biskup“ Lunt niedawno wyrzekł — z zupełną ufnością dnia, w którym cugle rządu w Zjednoczonych Stanach pochwyci w swe ręce, a „potem będziemy rządzić całym lądem stałym.“ Daléj zauważył jeszcze tenże biskup: „Mamy jeszcze jednę korzyść. Zawsześmy prawo niewiast do głosowania popierali i popierać je będziemy. W Utah głosują kobiety i nie zdradzają nigdy w politycznych walkach chorągwi kościoła. Głosują zawsze za wypróbowanymi przyjaciołmi kościoła i co tutaj czynią, to czynić będą wszędzie, dokąd się zasady i instytucye nasze przedrą.“ Goodwin sądzi, że „ponieważ starych Mormonów nic nie zmieni — gdyż ich kierownicy są świadomymi oszustami a ich dorośli zwolennicy niepoprawnymi osłami — najlepszą nadzieją na przyszłość jest wzmagający się niepokój i niezadowolenie młodéj generacyi, która pod wpływem sąsiednich pogan i amerykańskiéj prasy nie będzie się na długo ideom wolności, w powietrzu wiszącym, opierać mogła.“ Przemawia jednak gorąco za tem, aby natychmiast wymierzono cios przeciw całemu systemowi polygamii i władzy świeckiéj kościoła mormońskiego, zanim będzie za późno.

Msze żałobne i wotywy.

Czytanie znakomitego i wielce chwalonego dzieła dr. Gihr o ofierze Mszy św. objaśniło mnie w wielu dotychczas albo wcale nieznanych albo niezrozumianych punktach liturgii. Ponieważ w takiem samem położeniu niejeden z szanownych konfratrów się znajduje, dla tego sądzę, że uczynię przysługę, jeśli na jednę rzecz zwrócę uwagę. Kwestya jest następująca: Czy Msze rekwialne i wotywy wyposażone są dla swego specyalnego celu w większe owoce, aniżeli Msze, przypadające na każdy dzień? Odpowiedź: Owoce, pochodzące od wiecznego najwyższego Kapłana, istotna łaska, płynąca z bezkrwawéj Ofiary, jest w każdéj Mszy św. jedna i ta sama. Natomiast przyłączona od Kościoła, jako od doczesnego i ziemskiego liturga, akcydentalna skuteczność jest dla szczególnego celu, jak pomocy dla zmarłych lub pozyskania jakiéjś szczególniejszéj łaski, obfitsza i skuteczniejsza. Dla czego? Z tego samego powodu, dla którego uroczysta i śpiewana summa większą zjednywa pełność łask, aniżeli cicha Msza św. Zewnętrzny aparat jest świetniejszy i bogatszy. Kościół rozwija większy przepych, aby majestat Ofiary św. podnieść, przez co Bóg więcéj jest uwielbiony, że wspomnimy tylko na współdziałających w uroczystych Mszach ś. ministrów, kosztowniejsze przybory i naczynia, liczbę świec, incenzacyą, śpiew itd. Ofiara, sprawowana z większym przepychem i uroczystością, jest P. Bogu bardzo miła i dla tego miłosierdzie jego łatwiéj do udzielenia żebranych łask pobudzić zdolna, czyli że modlitwom, wstawianiu się Kościoła większą nadaje skuteczność. Działanie Kościoła przy ofierze Mszy św., w którego imieniu celebrans funguje, nie może zasługiwać i prze-

jednywać, a więc nie ma siły pojednawczej t. zw. *propitiatoria**). Ponieważ przy Mszach św. żałobnych cały obrządek do tego zmierza, aby dla dusz cierpiących w czyscu wybłagać pociechę, ulgę, skrócenie mąk, to temu rodzajowi Mszy św., odprawianych w celu zwolnienia z mąk dusz czyscowych, szczególną skuteczność przypisać trzeba. Tak samo ma się rzecz z wotywami, których formularze właśnie uwzględniają zamierzony specyalnie cel, a więc o jego osiągnięcie usilniéj się modli, aniżeli we Mszach według dnia. Św. Tomasz z Akwinu (Supl. 73 art. 9 ad 5) dodaje jednak do tego uwagę, że defekt specyalnéj Mszy żałobnéj i wotywy może być uzupełniony i wyrównany przez większe nabożeństwo celebransa, lub tego, który Mszą de die zamawia, lub też przez przyczynę Świętego, którego święto tego dnia się obchodzi. Szczególniéj odnosi się to do dni, w których nie wolno Mszy żałobnych i wotyw odprawiać. Posłuszeństwo dla zobowięzujących rubryk Kościoła znaczy tu z pewnością tyle, co przewyżka skuteczności specyalnego formularza. Natomiast w dni wolne, w których podobne Msze można odprawić, przenosić należy Msze żałobne i wotywy nad inne Msze. Jest to także życzeniem Kościoła, aby kapłani tak postępowali. Św. Kongr. Soboru rozstrzygnęła pod d. 12 września 1840 co do Mszy rekwialnych, że kapłan czyni zadość obowiązkowi czytania Mszy św. za zmarłych, jeśli się trzyma obrządku dnia, chociażby wolno było w tym dniu odprawić Mszą św. żałobną. Dwa jednak przypadki stanowią tutaj wyjątek i to: jeśli ktoś żąda wyraźnie Mszy żałobnéj i jeśli ma być pozyskany odpust uprzywilejowanego ołtarza. Okoliczność ta, że przywilej ołtarza tylko przez Mszą żałobną w wolne dni pozyskać można, wskazuje na to, że Kościół w tych dniach pragnie i przekłada nad inne Msze żałobne. Ztąd też św. Kongr. Soboru wypowiedziała w dekrecie z 3 marca 1761: „Diebus quibus dici possunt Missae defunctorum, sacerdos ad illas obligatus ratione fundationis vel accepti manualis stipendii, propriae obligationi non satisfacit dicendo Missam de die occurente: expressa enim voluntas testamentorum vel postulantium, dummodo sit rationabilis, debet adimpleri.“ Jeszcze surowszy jest przepis Kościoła względem zamówionych wotyw prywatnych. Tutaj oświadcza św. Kongr. Obrzędów wprost, że w dniach wolnych takie zamówione lub fundowane Msze według formularza wotyw odprawione być muszą i że kapłan przez aplikacyą Mszy de die nie czyni zadość swemu obowiązkowi. Odnosi się to np. do Mszy św. prywatnych, Mszy na specyalny cel zamówionych, na cześć pewnych tajemnic lub świętych. (Pisaliśmy o téj sprawie obszerniéj w „Przegl.“ nr. 37 II Rocz. str. 294. P. R.) Dr. Gihr przytacza jako powód, dla czego wotywy więcéj jeszcze aniżeli Msze żałobne w dniach, nie mających przeszkody, zobowięzują, że przy Mszach żał. chodzi głównie o skutek pojednawczy (propitiatorius), który niezależny jest od rytu, podczas gdy w wotywach owoc ubłagania (impetratorius) stoi na czele i głównie bywa zamierzony. Ku temu celowi zaś ułożony ze względu na specyalną prośbę formularz jest skuteczniejszy. Co do wotyw na cześć pojedyńczych tajemnic i świętych i ten powód jest ważny, że Kościół pragnie przez to od czasu do czasu rozbudzać wspomnienie o świętych i do zbawiennego rozważania ich życia pobudzić.

XX.

Menendez Pelayo.

Powszechną uwagę zwrócił teraz na siebie w Hiszpanii Menendez Pelayo, młodzieniec 22-letni, niedawno przyjęty w poczet członków akademii madryckiéj. Już w dwunastym roku życia Menendez Pelayo wywołał zdumienie swemi zdolnościami nadzwyczajnemi; przebiegłszy biblioteki Włoch, Francyi, Niemiec, Anglii i Hiszpanii, stanął on do konkursu na katedrę literatury w uniwersytecie madryckim. Ponieważ nie miał lat przepisanych do otrzymania stopnia profesora, parlament więc jednogłośnie uwolnił go od obowięzującego regulaminu. Większa część współubiegających się dobrowolnie ustąpiła, składając tem hołd uznania wyższości umysłowéj młodocianego Menendeza. — Na polu literatury Menendez Pelayo położył już ogromne zasługi; tłomaczył i komentował klasyków greckich, łacińskich, włoskich, angielskich, portugalskich i francuzkich; do wielu dzieł współczesnych napisał obszerne przedmowy; skreślił apologią cnót i nauki Jezuitów, wydalonych z Hiszpanii przez Karola III, wydał cały tom własnych wierszy łacińskich, teraz zaś pracuje nad pomnikowem dziełem p. t. „Historya odszczepieńców hiszpańskich“, „Historia de los Heterodoxos“, któréj wyszły już dwa pierwsze tomy i zjednały sobie poklask najznakomitszych teologów w ojczyznie Suareza, Laineza i Salmerona. — W przedmowie do powyższego dzieła tak mówi Menendez Pelayo: „Niepodobna napisać historyi herezyi hiszpańskiéj z tą obojętnością, która się mieni być bezstronnością, gdyż taka „bezstronność“ możliwą jest i to w bardzo ciasnych granicach, przy opowiadaniu faktów zewnętrznych, materyalnych i dotykalnych, bitw, negocyacyi dyplomatycznych lub podbojów; a nawet i tu bezstronność jest o tyle możliwą, o ile mówi się o skutkach a nie o przyczynach. Zupełnie zaś jest niemożliwą w historyi doktryn, gdzie krytyka musi się stanowczo oświadczyć za złem lub za dobrem, za światłem lub ciemnościami, za prawdą lub błędem, poddając się jednéj zasadzie i sądząc podług niéj każdy wypadek jednostkowy... Dzięki Bogu, co do mnie nie jestem bynajmniéj fatalistą. Nie wątpiłem nigdy i nie wątpię o wolności człowieka; nie wierzę też, za przykładem heglistów, w tożsamość przeciwieństw, mających być niby objawami idei i ewolucyami absolutu. Nie patrzę na historyą jako na prosty materyał eksperymentalny, jak to czynią pozytywiści. Jestem katolikiem i jako katolik wierzę w Opatrzność, w Objawienie, w wolność woli, w prawo moralne, słowem w te wszystkie dogmata, które są podstawą dziejów. Pisząc więc historyą wyobrażeń religijnych, jeżeli przekonam się, że wyobrażenia te sprzeciwiają się mojej wierze i moim pojęciom, jak mógłbym się powstrzymać od ich potępienia? Potępić je muszę jako człowiek uczciwy i logicznie myślący.“ — Daléj czytamy: „Kto mówi o fanatyzmie, o nietolerancyi religijnéj, o surowości inkwizycyi i Filipa II, ten bierze skutek za przyczynę, lub posługuje się komunałami, które wcale nie rozwięzują trudności. Czyżby inkwizycya mogła istnieć, gdyby zasada, która dała życie temu trybunałowi bardzo popularnemu, od dawna nie była wcieloną w myśli i sumieniu narodu hiszpańskiego? Gdyby protestantyzm niemiecki lub genewski odpowiadał uczuciom naszych ojców, czyżby cała surowość inkwizycyi, Filipa II i wszystkich potęg ziemskich, potrafiła zapobiedz szerzeniu się nowych doktryn i wznoszeniu nowych kościołów w każdem mieście? Dowodem tego jest, że pomimo największéj czujności inkwizycyi, Julianillo Hernandez mógł sprowadzać książki heretyckie w worach i beczkach przez Jakę i Pireneje aragońskie. Dla czego „reformiści“ hiszpańscy upadli bez walki i protestacyi? Dla czego walki, które trapiły Niemcy i Francyą, u nas się nie powtórzyły? Czyliż nieco krwi przelanéj w auto-da-fe w Walladolidzie i Sewilli mogło wystarczyć do stłumienia téj sekty w jéj zarodzie? Gdyby tak było, to i noc śgo Bartłomieja, wysiłki ligi we Francyi, rusztowania wzniesione we Flandryi przez księcia Albę, powinny były także wystarczyć do dopięcia tegoż samego celu. Czyż nie widzimy, że na całym półwyspie, oprócz dwóch czy trzech miast, protestantyzm nigdzie nie pozostawił śladów po sobie? Nie oddawajmy się złudzeniom, herezye zawsze były niepopularne w Hiszpanii, a najniepopularniejszym był protestantyzm.“ — Obrońca inkwizycyi powitany był przy swojem wejściu do akademii oznakami gorącéj sympatyi i podziwienia. Menendez Pelayo odczytał przy téj sposobności rozprawę o pisarzach mistycznych w Hiszpanii. Sam wybór przedmiotu świadczy, że młodociany akademik nie myśli poświęcać ani nawet ukrywać swoich przekonań, aby przypodobać się swoim nowym kolegom, między którymi przeważają wolnomyśliciele. Dodać wszakże trzeba, że wszystkie odcienia prasy, wszyscy ludzie wybitniejsi oddają hołd należny Menendezowi Pelayo: zarówno Cano-

*) Zdanie Gihra nie zdaje się tu być zupełnie trafne. Bo jeśli odpusty swą siłę ze zasług Chrystusa Pana i Świętych czerpią, jak to Kościół uczy, i jeśli Paweł św. (Col. I, 24) swe apostolskie cierpienia jako uzupełnienie cierpień Chrystusa Pana przedstawiać może, to działaniu Kościoła, instytucyi, która Świętych wydaje, wartości pojednawczéj (propitiatoria) bez wszystkiego odmówić nie można.

vas del Castillo, dostojny mąż stanu, jak Castelar, głośny mówca republikański, Valera, zdolny pisarz, lecz radykalista, i Nunez de Arco, uważany w Hiszpanii za pierwszego poetę współczesnego. Gdyż w istocie Menendez Pelayo przechodzi zwykłą miarę zdolności umysłowych. Nieraz się przytrafia, że w rozmowach swoich z ludźmi uczonymi cytuje on całe stronnice z książek, które jeden raz tylko przeczytał. Erudycya jego jest encyklopedyczną; znienacka zaskoczony jakiemś trudnem do rozwiązania zapytaniem z historyi lub archeologii, z początku namyśla się przez chwilę, jakby porządkując niezliczone fakta które przychodzą mu na pamięć, potem podaje szereg cytat, przytacza dokumenta, wylicza edycye i daty, tłomaczy hieroglify, w końcu wyprowadza konkluzyą jasną i stanowczą ku zdumieniu tych, którzy go słuchają. „To nie jest człowiek lecz cud jakiś“, powiadają uczeni hiszpańscy. — Nadto Menendez Pelayo odznacza się wielką skromnością. Możnaby o nim powiedzieć, że umie on wszystko, lecz że ignoruje siebie samego. Bodajby zachował przez całe życie tę piękną cnotę, która jeszcze wyżéj podnosi dary nadzwyczajne, jakich mu Stwórca udzielił!

KRONIKA
dyecezalna i zagraniczna.

Poznań. Ks. prob. Garske z Rokitna wyjaśnia w *Germanii* zatarg swój z komisarzem król. majątku kościelnego, o którym wspominaliśmy w nr. 53 z r. b. Jest to sprawa dawna, bo datuje się od roku 1875. Pomimo ustawy o majątku kościelnym zażądał w tymże roku komisarz król. od ks. G., aby mu przedstawił do zatwierdzenia dozór kośc. w Rokitnie, a ponieważ temu wezwaniu nie uczynił zadość, skazał pod d. 29 czerwca 1875 na karę porządkową 300 m.; dnia 9 lipca tegoż roku na karę 90 m. za niezałatwione monita, poczynione w rachunkach kasy kośc. z 1873, 13 lipca tegoż roku 180 m. za nie przysłanie etatu dla kościoła w Kalsku i Twierdzielewie. Ksiądz protestował przeciwko tym karom do naczelnego prezesa i do ministerstwa wyznań, lecz naprożno; władze te odsyłały go do p. Perkuhna, a ponieważ ks. G. nie chciał korespondować z komisarzem król., starał się zabezpieczyć swoje mienie przed egzekucyami. Gdy egzekucye pozostały bezskuteczne, chciał p. P. zniewolić księdza do przysięgi manifestacyjnéj i to spowodowało go, że karę zapłacił.

Dyecezye polskie. Jubileusz 25-letni Biskupstwa ks. Jeschke, sufragana dyecezyi chełmińskiéj, odbył się uroczyście 20go b. m. w Pelplinie. Schorzały ks. Biskup przyszedł w ostatnich dniach tyle do sił, że mógł w dzień jubileuszowy odprawić pontyfikalną Mszą ś. w kościele katedralnym w asystencyi księży, przybyłych w liczbie 40 z dyecezyi na tę uroczystość. Ks. Biskup Marwicz powinszował osobiście 18 bm. a w wigilią jubileuszu członkowie prześw. Kapituły. Jubilata poprowadzono w uroczystym pochodzie do przystrojonego kościoła katedralnego, a po skończonem nabożeństwie odprowadzono go znów w procesyi do kuryi. Tutaj w imieniu komitetu, zawiązanego celem utrwalenia pamiątki téj rocznicy, przemówił ks. Kamrowski z Brodnicy, uwydatniając przedewszystkiem tę myśl, że najprz. solenizant kolektowaniem od 30 lat wprawił duchownych i świeckich do składania ofiar na chwałę Bożą i zbawienny pożytek bliźnich i wręczył 3540 m., złożonych w ostatnim tygodniu przez 186 księży dyecezyi chełm. jako fundacyą imienia ks. Biskupa Jeschke, na dom św. Józefa w Pelplinie. Następnie ks. dr Filip Ruchniewicz wręczył jubilatowi adres dekanatu puckiego, ułożony przez ks. prob. Mühla z Oksywia z polecenia duchowieństwa tegoż dekanatu. Dekanat czuł się spowodowanym do nadesłania osobnego adresu, ponieważ tam najczcigodniejszy jubilat pierwsze dzierżył probostwo, a ks. Mühl, który adres napisał, jest jego następcą. Telegramów z powinszowaniami nadeszło mnóstwo. Ojciec święty udzielił mu apostolskie błogosławieństwo. Świeccy nie omieszkali także przez deputacyą wyrazić swych życzeń i wieczorem urządzili na jego cześć pochód z pochodniami. Ks. Biskup Jerzy Jeschke urodził się 25go marca 1808 roku, w r. 1832 otrzymał święcenia kapłańskie. Półtora roku pracował jako wikaryusz w Gniewie, następnie rok jako wikaryusz przy katedrze w Pelplinie i w kancelaryi biskupiéj. W r. 1835 objął probostwo w Oksywiu; w r. 1839 otrzymał probostwo w Gniewie, w r. 1844 po dzisiejszym Biskupie ks. Marwitzu probostwo w Tucholi. Zawsze słabowitego zdrowia zachorował tutaj 1845 tak niebezpiecznie, że zwątpiono o jego życiu. W Pelplinie odprawiono nawet Mszą żałobną jako za umarłego. W roku 1849 został kanonikiem, radzcą konsystorskim i profesorem dogmatyki w semin. duch., w 1851 oficyałem i wikaryuszem jeneralnym; na wniosek Biskupa Sedlaga 19 czerwca 1856 prekonizowany był Biskupem Diocaesarei i. p. inf. i sufraganem chełmińskim a 20 tegoż miesiąca w Pelplinie był konsekrowany. Po śmierci Sedlaga w dwa miesiące potem został obrany administratorem dyecezalnym, po objęciu rządów przez ks. Biskupa Marwitza był znowu jego oficyałem i wikaryuszem jeneralnym aż do roku 1859, później został dziekanem kapituły a r. 1870 proboszczem. Na wszystkich tych stanowiskach pracował z wielką gorliwością i poświęceniem, jako proboszcz zajmował się pilnie szkołami i zaprowadzeniem Bractwa wstrzemięźliwości, jako oficyał obok rozlicznych spraw tego urzędu, licznych podróży celem udzielania Sakr. św. Bierzmowania, starał się o urządzanie nowych parafii i stacyi misyjnych a od r. 1854 objeżdżał dyecezyą i zbierał jałmużny na budowę kościołów i tworzenie posad proboszczowskich i nauczycielskich. Ze składek i jałmużn zbudował kilka kościołów w dyecezyi. Pomnikiem długotrwałym jego kapłańskiéj gorliwości, miłości dla bliźnich pozostanie w Pelplinie dom św. Józefa, obsługiwany przez Szarytki, a obejmujący śpital dla chorych, ochronkę i szkołę dla dziewcząt, który własnemi funduszami i jałmużną zbudował, wyposażył i ojcowską opieką aż do ostatniéj chwili otacza. Przy tym domu wybudował w latach 1869 i 70 piękny kościół św. Józefa. Od lat 20 jest nadto przełożonym stowarzyszenia księży, zwanego Ignatiana. Chociaż wciąż chorowity sprawował aż do 29 czerwca 1877 biskupie funkcye z niektóremi tylko przerwami, spowodowanemi chorobą, w kościele katedralnym regularnie i liczne podróże celem bierzmowania podejmował. W dniu wspomnionym w święto Piotra i Pawła ruszony został paraliżem po wybierzmowaniu 1400 wiernych. Od tego czasu nie mógł już wyjeżdżać, lecz w r. zeszł. w Pelplinie wybierzmował przeszło 1000 wiernych, a w r. b. święcił w W. Czwartek Oleje św. Cudowna to prawie rzecz, jak jego siła woli umie panować nad ciałem. Oby Bóg jak najdłuższego życia, tak pożytecznego dla dobra Kościoła i bliźnich, w czerstwości i zdrowiu użyczyć Mu zechciał! — Dnia 15 bm. umarł w Żołędowie, położonem w naszem Księstwie, w powiecie bydgoskim (dyecezyi chełm.), proboszcz ks. Jan Płuciński w 74 roku życia a 49 kapłaństwa; przez jego śmierć osierociała parafia, licząca około 900 dusz. — Dnia 17 bm. rozstał się z tym światem po długich cierpieniach ks. Edw. Herlth w 73 roku życia a 44 kapłaństwa, który przed kilku tygodniami zrzeczgnował na probostwo w Materni, dyec. chełm. (na które już instytuowany został nowy proboszcz ks. Łysakowski).

Rzym. Dnia 17 bm. w południe przyjmował Ojciec św. komitet pielgrzymki słowiańskiéj, składający się oprócz J. E. Kardynała Prymasa, z Mgra Cataldi, prefekta ceremonii papiez., Krncica, przełożonego kapituły św. Hieronima, O. Callaghan, przeora od śgo Klemensa, ks. Pawlickiego, rektora kolegium polskiego, ks. Przewłockiego, prokuratora u św. Klaudyusza, Mgra Torroni, rektora kolegium greckiego, Mgra di Baviera, dyrektora *Osserv. Rom.* Jak piszą do *Kuryera Pozn.*, ks. Kardynał Ledóchowski w krótkiem a sobie właściwem serdecznem przemówieniu wyraził radość członków, że mogli mieć udział w tak ważnéj pracy a wdzięczność za tyloraką, zawsze skuteczną pomoc im najłaskawiéj przez Ojca św. udzielaną. Potem przedstawiał Kardynał członków i prosił Papieża, żeby raczył przyjąć kilka medalików, wybitych na cześć śś. Cyryla i Metodego. Gdy Ojciec św. przychylił się do prośby, ks. Pawlicki, jako sekretarz komitetu, miał zaszczyt złożyć u stóp Ojca św. medaliki złote i srebrne w ozdobnym futeraliku. Tymczasem usiadł Ojciec sw. i długo mówił o pielgrzymce i radości, jaką mu sprawiła, o zadowoleniu swojem z powodu akademii, która tak świetnie wypadła, o pobożności pielgrzymów i dobrem wrażeniu, jakie pobyt ich zostawił w wiecznem mieście. W miarę jak mówił, szlachetne rysy jego ożywiały się coraz bardziéj, a gdy wspomniał o zbio-

rowym liście Biskupów czeskich, jaki niedawno od ks. Kard. Schwarcemberga odebrał, i wyrażonych w nim nadziejach, że ruch Słowiańszczyzny ku Rzymowi będzie się wzmagał i porwie tych także, którzy jeszcze daleko są od Stolicy ś., twarz Ojca ś. rozpromieniła się wielkiem szczęściem. Ale niebawem cień smutku zawisł na jego czole, głos jego się zmienił. „Przeczuwacie, zaczął, że wspomnę o przykrych wypadkach 13 lipca, które zraniły głęboko Moje serce, a rana tem dotkliwsza, że została zadaną wtedy właśnie, kiedy co dopiero ucichły ostatnie głosy słowiańskiéj pielgrzymki. Zaraz po wielkiéj radości dotknął mnie Bóg ciężkim krzyżem, dopuściwszy, że garść motłochu znieważyła zwłoki wielkiego Piusa IX. Nie obwiniam Rzymian, ale smutno mi, że właśnie w Rzymie piekielna nienawiść sekty potrafiła tyle razy bezkarnie miotać jad swój na wszystko, co chrześciańskie, co święte.“ Od smutnego epizodu myśl Ojca św. powróciła znowu do pogodnych sfer pielgrzymki i w czułych słowach ponownie oświadczył miłość swą dla Słowian i postanowienie dopomagania wszystkiemi siłami wszczętemu u nich ruchowi religijnemu. Następnie powiedziawszy każdemu z obecnych kilka słów łaskawych, wszystkich najżyczliwiéj pożegnał.

Niemcy. Trzysta lat temu, kiedy bł. Piotr Kanizyusz opuścił Niemcy i do Fryburga w Szwajcaryi przybył, gdzie wkrótce potem założył one słynne kongregacye Najśw. Maryi Panny. Katolicka Szwajcarya i Niemcy a głównie kongregacye NMP. obchodzą z tego powodu w roku bież. jubileusz. Pod przewodnictwem ks. Loewenstein wybiera się na tę uroczystość do Fryburga, która się 14 sierpnia rb. rozpocznie, wielka pielgrzymka niemiecka, pragnąc uczcić tego, który swym katechizmem oddał tak wielkie usługi sprawie katolickiéj w Niemczech. Dni przeznaczone na pielgrzymkę niem. są 17 i 18 sierpnia. — Dnia 9 sierpnia r. b. rozpocznie się także co 7 lat powtarzająca się uroczystość wystawiania ważnych relikwii w Monachium-Gladbach i trwać będzie do 21 sierpnia. Kościół w Gladbach zawdzięcza te relikwie wspaniałomyślności cesarza Karola W., którego krewny hr. Balderich w r. 793 pierwszy zbudował kościół i klasztor w Gladbach. Odkąd założone tutaj zostało na miejsce pierwotnego, małego klasztoru opactwo benedyktyńskie w r. 974, a zwłaszcza odkąd Gladbach wcielono do archid. kolońskiéj w r. 1066, pielgrzymki do tutejszych relikwii coraz większe przybierały rozmiary. Dawniéj wystawiano relikwie co rok, późniéj równocześnie z akwizgrańskiemi co 7 lat. Pątników niezmierna liczba przybywała z najdalszych krajów. W r. 1275 przybył tu dotąd Albertus Magnus celem poświęcenia nowego wspaniałego chóru w kościele. W wieku obecnym pokazywano te świętości jeszcze w r. 1824, następnie aż do roku 1862 zupełnie zaprzestano. W nowszych czasach odbywały się pielgrzymki 1867 r., a ostatnią razą 1874. Relikwie tutaj przechowane pochodzą od Chr. P. i Najśw. Jego Matki. Są to: 1, relikwie z ostatniéj Wieczerzy: wielki kawał obrusa, mały talerz i cząstki puhara; 2, relikwie z męki: kawałek płaszcza purpurowego, części dzidy, którą przeszyty był Chrystus Pan, gąbki podanéj z żółcią i octem, kostek, które rzucano o suknią Zbawiciela i z krzyża św.; 3, kawałki z zasłony i innych szat N. Panny i św. Jana Ewang. Oprócz tych świętości wystawiane jeszcze bywają: głowy św. Wawrzyńca i św. Wita, ramię św. Szczepana i znaczna ilość relikwii najsłynniejszych świętych z pierwszych wieków chrześc. — Uroczystość w Akwizgranie odbywa się z wielką wspaniałością i przy ogromnym udziale pielgrzymów ze wszystkich stron Niemiec. Z początku tygodnia pokazywał świętości ks. kanonik Klein z Paderbornu, dnia 14 Biskup warmiński ks. Krementz, który przez Akwizgran powracał z uroczystości w Eichstätt, dnia 15 bm. ks. Biskup hildesheimski. 17 lipca weszło przez bramy do miasta pieszo, konno i na wozie 59,126 pielgrzymów, koleją przybyło około 40,000, tak że w tym dniu, licząc z tymi co nocowali, było najmniéj 100,000. — Akademia katolicka monasterska obrała rektorem na rok przyszły protestanta prof. dr. Bachmann. Jest to pierwszy protestancki rector magnificus katol. akademii w Monasterze. Do jego wyboru przyczynił się profesor katol. teologii ks. dr. Bisping. Z wydziału teologicznego już dwa lata poprzednio nie wybrano rektora, obecnie miał nim być prof. teol. dr. Hartmann; profesorowie katolicy filozofii też na niego głosowali, ksiądz zaś dał głos na protestanta!

Turcya. Mgr. Azarian został wybrany patryarchą Ormian katolickich w miejsce zamianowanego Kardynałem Hassuna. Nowy patryarcha, którego potwierdzenie ze strony Stolicy Apost. nie ulega wątpliwości, ujrzał światło dzienne w Konstantynopolu 31 grudnia 1826. Tak jak poprzednik jego, Kard. Hassun, odbył studya w kolegium Propagandy w Rzymie. Dnia 14 sierpnia 1877 prekonizowany był przez Pap. Piusa IX Arcybiskupem Nikosii in p. i. i zamianowany wikaryuszem patryarchatu.

Ameryka. Ponieważ podajemy powyżéj ciekawe rzeczy o sekcie mormońskiéj, zainteresuje niezawodnie Czytelników wiadomość o stanie Kościoła katol. w kraju Mormonów, w Utah. Przed r. 1866 nie było w Utah żadnego kapłana katolickiego, ani też terytoryum to należało w ogóle do jakiéjkolwiek dyecezyi. W roku wspomnionym wysłał tamdotąd pierwszego kapłana Biskup O'Connel z Marysville. W końcu tego roku oddano juryzdykcyą nad Utah Biskupowi Machboeuf w Colorado; w r. 1871 przydzieliła Stolica św. terytoryum Utah do Archidyecezyi San Francisco Cal. Kiedy Arcyb. Alemany objął rządy, nie było na całem terytoryum ani kościoła, ani szkoły, ani śpitala. Zamianowanemu przez niego proboszczowi poszczęściło się zebrać środki potrzebne i wybudować piękny kościół gotycki w Salt Lake City. Obecnemu proboszczowi Scanlon, który objął pasterstwo dusz nad katolikami w mieście mormońskiem nad jeziorem Słonem, powiodło się wybudować 3 kościoły i 3 szkoły, kierowane przez Siostry św. Krzyża, jako też dwa śpitale. Katolickie szkoły liczą około 500 katolickich dzieci. W pasterstwie dusz pracuje w Utah 6 księży, którzy od jednéj kopalni do drugiéj spieszyć muszą, aby zagubione dusze ratować.

Kwestye teologiczne.

Śluby starokatolików. Ponieważ tak zwani starokatolicy faktycznie od Kościoła katol. się oderwali i osobną tworzą sektę, kwestya, co czynić przy ślubie tych heretyków, jeśli żądany jest w kościele katolickim?

Odp. Już w r. 1871 otrzymali w téj sprawie bawarscy Biskupi za pośrednictwem Kardynała Patrizzi rozporządzenie św. Kongr. Inkwizycyi z 17 września 1871 przez Papieża potwierdzone. Reskrypt ten chwali naprzód Biskupów, że neohaereticis nie pozwalają być chrzestnymi i odmawiają im kościelnego ślubu. „Laudantur praefati Antistites tum ex eo, quod hujusmodi haereticos a *patrini munere* in baptismo et confirmatione rejiciendos declaraverint, tum magis, quia eosdem *nuptiis catholico ritu celebrandis* non esse admittendos censuerunt, nisi praemissis monitionibus et hortationibus ad effectum eos removendi ab haeresi, et nisi edocta in singulis casibus curia Archiepiscopali vel Episcopali ejusque instructionibus expectatis.“ W słowach tych wypowiedziana zasada, że aby uniknąć samowolności i niewłaściwości, proboszcz sam nigdy decydować, lecz zawsze wprzódy ordynaryuszowi rzecz przedłożyć i według jego wskazówek działać powinien. Następnie podane są niektóre reguły, według których postępować należy.

1. W przypadku, gdy jeden z nupturyentów jest starokatolikiem, a więc chodzi o małżeństwo mieszane, należy postępować tak jak przy małżeństwach z protestantami: „Quod si contingat, ut una pars catholica et altera in praedicta haeresi obfirmata nuptias contrahere velit, Episcopi praevio parochorum recursu, ut supra, se gerant ad formam instructionis diei 12 Sept. 1834, adimpletis omnibus conditionibus, monitionibus et cautionibus in eadem instructione expressis.“ Przytoczona tutaj instrukcya wydana została przez Kardynała Bernetti, która do brewe Grzegorza XVI *Summo jugiter* dnia 27 maja 1833 wystosowanego dodała objaśnienia w kwestyi obchodzenia się z mieszanemi małżeństwami. Instrukcya Bernettego podaje znane i u nas gwarancye ze strony nupturyentów przy zawieraniu mieszanych małżeństw. Z tego więc wynika, że tam, gdzie są dane gwarancye, z małżeństwami starokatolików postępuje się jak z mieszanemi; bez gwarancyi ślubu żaden ksiądz katolicki dawać nie może.

2. Jeśli obaj nupturyenci są starokatolikami, postępuje się z nimi jak przy małżeństwach pomiędzy ekskomuniko-

wanymi. Reskrypt Kongr. św. Inkwizycyi do Biskupów bawarskich mówi o tem: „Quod si demum duo neohaeretici nuptias coram parocho catholico inire praesumpserint, ac necessariae monitiones hortationesque iis faciendae in irritum cesserint, reliquum est, ut se conformet instructioni Sacrae Poenitentiariae, quae rogata, quomodo se gerere debeat Parochus in celebratione matrimonii illorum, qui censuris sunt notorie innodati, die 10 dec. 1860 respondit: „Curandum pro viribus, ut Ecclesiasticis censuris innodati debito modo cum Ecclesia reconciliarentur; at si recusent, et, nisi matrimonium celebretur, gravia damna imminere videantur, Parochus Ordinarium consulat, qui habita rerum et circumstantiarum ratione omnibusque perpensis, quae a probatis auctoribus, praesertim a S. Alphonso Lig. in sua Theologia Morali l. VI n. 54 traduntur, ea declaret, quae magis expedire in Domino judicaverit, exclusa semper Missae celebratione." Na przytoczonem miejscu odpowiada św. Liguori przecząco (negative) na kwestyą, czy proboszcz może asystować przy ślubach tych, którzy są grzesznikami publicznymi, jeśli ich niegodność jest notoryczną i zdania swego broni przeciw Laymanowi, Lugo, Croix, twierdzącym, że wolno przy takich ślubach asystować, i powołuje się jako na powagę za swojem zdaniem, na Benedykta XIV. Jednakowoż zgadza się na asystencyą proboszcza ad vitandam mortem vel alia graviora mala communitatis vel ipsorum contrahentium, mianowicie aby dłużéj nie wiedli grzesznego życia. Św. Liguori tak kończy: „Praeterea satis excusantur a culpa parochi, qui assistunt matrimoniis haereticorum in locis, ubi est consuetudo et mixti sunt haeretici cum catholicis."

Aplikacya Mszy św. pod warunkiem. Czy można odprawić Mszą św. na intencyą, jaką w najbliższym czasie kapłan otrzyma i sformułować ją w ten sposób: „na intencyą najpierwszą, jaką otrzymam i jaką Bóg zna" — 1, czy Msza taka jest ważna, 2, czy jest dozwolona?

O d p. Nie ulega wątpliwości, że ten sposób formułowania intencyi jest niedozwolony (illicita). Takie jest zdanie św. Alfonsa (de Euchar. n. 337) i jego komentatora O. Ballerini (t. II tract. de Euchar. n. 377). Oparte jest ono nie tylko na powadze teologów, lecz i na zakazie Pap. Pawła V z 15 listop. 1605, który mówi: „consuetudo haec pluribus nominibus periculosa, fidelium scandalis obnoxia, atque a vetusto Ecclesiae more nimium aberrans." Nadto taka aplikacya jest w wielu przypadkach nieważna (invalida), w innych w ą t p l i w i e w a ż n a. Co do ważności, Ballerini uznaje, że aplikacya jest nieważną, jeśli przyczyna, dla której stypendyum później się ofiaruje, nie istnieje w chwili aplikacyi. Jeśli zaś ta przyczyna istnieje, czy aplikacya jest ważna? Nie przemawia za tem żaden powód, ani żadna powaga. Naszem zdaniem należałoby tu rozróżniać w ten sposób: albo osoba pewna postanawia obecnie, lub postanowiła sobie prosić mnie o aplikacyą Mszy św., chociaż nie wiem nic jeszcze o tem; albo też nikt nie miał, ani nie ma obecnie tego zamiaru. W pierwszym razie mogłaby być aplikacya ważna, gdyż intencya jest dla osoby, która postanowiła lub postanawia w téj chwili prosić mnie o aplikacyą Mszy św., gdyż ta osoba i jéj intencya może być pod pewnym względem oznaczona, np. gdyby jedna tylko osoba miała zamiar udzielić mi stypendyum i gdyby ta osoba jednę tylko miała intencyą, lub gdybym wyszczególnił, że to jest za osobę, która pomyślała pierwsza dać stypendyum i na jéj pierwszą intencyą, jeśli ich miała więcéj. W drugim razie, aplikacya jako nieoznaczona nie byłaby ważna. Zarzucićby można, że przecież intencya ta jest oznaczona w wiedzy Boga; odpowiadamy na to, że wiedza Boża nie może ani stanowić, ani specyfikować aktów ludzkich. Gdyby aplikacya, podległa warunkowi de futuro, mogła być ważną, opierając się na wiedzy Boga, możnaby to samo powiedzieć o intencyi warunkowéj przy Sakramentach i utrzymywać, że Sakrament udzielony sub conditione de futuro byłby obecnie ważny każdą razą, gdy P. Bóg wie, że warunek spełni się później. — Tak więc aplikacya tego rodzaju jest w każdym razie illicita, w wielu razach invalida, a w wielu wątpliwie valida.

Woda święcona do chrztu. Jeśli proboszcz nie otrzyma do W. Soboty Olejów św. święconych w W. Czwartek, których według Rytuału rzyms. (P. I tit. II de sacr. oleis) przy święceniu wody do chrztu użyć powinien, 1, czy święcenie wody opuścić może? 2, a jeśli nie, czy może użyć starych Olejów św., lub czy też zmieszanie to z Olejami św. powinno nastąpić później, gdy nowe nadejdą?

O d p. Uroczystego święcenia wody w W. Sobotę i wigilią Zielonych Św. w żadnym razie opuszczać nie wolno (vide „Przegląd Kośc." rocznik II nr. 8 str. 63). Co się tyczy pomieszania wody z św. Olejami, rozróżnić należy dwa przypadki, albo to opóźnione nadesłanie jest p r z y p a d k o w e, niespodziane, albo r e g u l a r n i e co rok się powtarzające. W pierwszym razie (proboszcz się spodziewa napewno ich przysłania, rozpoczyna już ceremonie w nadziei, że tymczasem nadejdą) może opuścić to mieszanie przy uroczystem święceniu wody w W. Sobotę i dokonać je prywatnie, skoro nowo poświęcone Oleje św. otrzyma, rozumie się przy odmówieniu modlitw i odprawieniu przepisanych Mszałem czynności. W drugim razie, jeśli zawsze Oleje św. późniéj odbiera, miesza z wodą stare Oleje św., nowych zaś użyje przy święceniu wody w wigilią Ziel. Świątek. Tak rozstrzygnęła św. Kongr. Obrzędów 12 sierp. 1854 (in una Lucion ad 79 i 80).

Dekreta św. Kongregacyi.

Dekret św. Kongr. Soboru co do obowiązku uczenia katechizmu podczas Mszy św. w niedziele i święta.

Pewien Biskup wydał 2go sierpnia 1877 rozporządzenie, zobowiązujące uczyć lud elementów nauki chrześciańskiéj, katechizmu, we wszystkich kościołach i kaplicach publicznych, w których się odprawia Msza św. w dni de praecepto. Nadto zagroził Biskup, że kto w trzech miesiącach opuści tę naukę dwa razy, podpada suspensie ipso facto od odprawiania Mszy ś. przez pięć dni. Rozporządzenie to tłomaczono sobie fałszywie. W nowym okólniku określił Biskup ściśléj swą wolą, że należy wykładać katechizm co niedzielę i święto we wszystkich kościołach i kaplicach publicznych po ewangelii. Tam, gdzie się odprawia kilka Mszy śś., nauka odbywać się miała na pierwszéj i ostatniéj. Wszelkie zaniedbanie pociągało za sobą ipso facto karę suspensy od Mszy św. na trzy dni. Prawo to zobowięzywało wszystkich kapłanów dyecezalnych jakiéjkolwiek godności i tytułu, nie wyjąwszy kanoników i prałatów. — Kapituła katedralna do tego rozkazu stósować się nie chciała, podając za powód, że się przez to psuje porządek w odmawianiu officium w chórze i zaapelowała do Rzymu przeciwko temu, jak sądziła, nadużyciu władzy. Dyrektorowie Bractw użalili się także, że rozkaz ten usuwa lud z ich oficyów i pustemi czyni ich kaplice. Adwokat Biskupa przedstawiał, że pomiędzy ludem wielka panuje nieznajomość prawd zbawienia, skutkiem niedbałości niektórych pasterzy; że było obowiązkiem Biskupa skuteczne na to przedsięwziąć środki, i że użyte przez niego przyniosły już dotychczas dobre rezultaty. Jeżeli w rozporządzeniu swem objął wszystkich duchownych, kanoników a nawet zakonników, to dla tego, że synod rzymski w r. 1725, jako też różne dekreta św. Kongr. uznały to prawo biskupie, a zwłaszcza dwa następujące: „Canonici Collegiatae Ecclesiae terrae Stabiae primam missam sub aurora celebrantes, principaliora fidei mysteria edocere, ita ut decretum ab Episcopo, occasione visitationis editum sustineri debeat tenentur" (25 września 1762). Inny dekret wydany został z okazyi statutu dyecezalnego, którego treść mniéj więcéj ta sama: „1, An regulares teneantur statutum de quo agitur servare in suis ecclesiis, ex vi legis synodalis in casu. Et quatenus negative, 2, An cogi ad id possint ab episcopo uti delegato Sedis Apostolicae in casu. — Ad 1 et 2: *In proposito casu serve-*

tur mandatum Episcopi." Kanonicy ze swéj strony twierdzili, że lud nie jest tak nieświadomy, jak to Biskup utrzymuje; że nawet gdyby ta ignorancya była crassa, obowiązek uczenia ciąży naprzód na Biskupie, następnie na proboszczach parafii i wszystkich innych duchownych, do pomocy im danych. Duchownych tych jest w dyecezyi dużo i mogą dostatecznie uczynić zadość temu obowiązkowi nauczania. W razie, gdyby duchowni, pracujący po parafiach, nie wystarczyli, konstytucya Benedykta XIV *Etsi minime* nie nakłada prostym księżom obowiązku głoszenia słowa Bożego, lecz zniewala proboszczów do przybrania sobie koadjutorów już to z pomiędzy księży, już też z pomiędzy nauczycieli i nauczycielek, już też z pomiędzy świeckich. W jednym tylko przypadku możnaby zmusić prostego kapłana do głoszenia słowa Bożego, to jest gdyby tenże celebrował w kaplicy, oddalonéj od kościoła parafialnego, aby lud nie był pozbawionym słowa Bożego. Kanonicy zauważyli nadto, że godzina do nauki, wybrana przez Biskupa, jest niestósowna; że byłoby lepiéj zbierać dzieci po południu przed rozpoczęciem Nieszpor, jak to się dzieje wszędzie, nawet i w Rzymie. Kwestya została postawiona w następującem brzmieniu:

1. An Canonici Ecclesiae cathedralis P. missam celebrantes teneantur legere doctrinam christianam, sub poena suspensionis in casu.

2. An sacerdotes missam celebrantes pro confratribus in dictis Ecclesiis idem servare teneantur sub poena suspensionis in casu.

Rezolucya:

Ad primum et secundum, attentis peculiaribus circumstantiis, Episcopus curet ut in prima et ultima missa tradatur doctrina Christiana, juxta methodum Bellarmini, ita ut de verbo ad verbum repetatur a populo, dempta suspensione.

Konkluzye:

1. Według Soboru Tryd. obowiązek uczenia wiernych ciąży na proboszczu każdéj parafii: Biskup może nakładać kary na tych, co zaniedbują ten obowiązek (sess. 5 c. 2).

2. Biskup winien czuwać nad tem, aby przynajmniéj co niedzielę i święto uczyły się dzieci najgłówniejszych zasad wiary.

3. Proboszczowie nie mogą często sami spełniać tego wielkiego obowiązku; Biskup może dać koadjutorów w klerykach, którzy aspirują do wyższych święceń.

4. Papieże i Kongregacya św. Soboru przypominały często Biskupom ścisły obowiązek czuwania nad nauką ludu. Ich pragnieniem też gorącem było widzieć w rękach wszystkich wiernych jeden katechizm, aby uniknąć niedogodności i zgorszenia, jakie płyną z różności tych formularzy nauki. Klemens XIII w konstytucyi *Dominici agri* szczególniéj na to nastawał. —

26 stycznia 1881.

Św. Kongregacya Indeksu potępiła pod dniem 27 czerwca 1881 następujące książki:

Burnouf Emile. *La science des Religions.* Paris, Maissonneuve et Cie, 1876.

Renan Ernest membre de l'Institut. *L'Antechrist.* Paris, Michel Lévy frères éditeurs, 1873.

L'Eglise Chrétienne. Paris, Calman Lévy éditeur, 1879.

Jacolliot Louis. *Les Fils de Dieu.* Paris, 1875.

— *Le Pariah dans l'humanité,* 1876.

— *Genése de l'humanité, Fétichisme, Polithéisme, Monothéisme.* Paris 1876.

— *Histoire des Vierges.* 1879.

Gregorovius Ferdinando. *Le tombe dei Papi.* Prima traduzione italiana rivista ed accresciuta dall'autore. Un volume. Roma, Fratelli Bocca e Comp. Lib. edit., 1879.

Urbano VIII e la sua opposizione alla Spagna ed all'Imperatore. Episodio della guerra dei trent'anni. Un volume. Roma, Fratelli Bocca etc. 1879.

Casalis Bernardo Avvocato. *Libro di lettura per il popolo Italiano.* Saluzzo, tipografia Fratelli Lobetti-Bodoni, 1880.

Marselli Niccola. *Le origini dell'Umanità.* Torino e Roma, Ermanno Loescher, 1879.

— *Le Grandi Razze dell'Umanità.* Torino etc. 1880.

Auctor (Migorel curé de Malétable) *operis cui titulus:* La semaine ou le 3 Commandement de Dieu: cum prefatione ms. et numismate panni coloris rubri in quo haec verba leguntur „Dieu le veut et N. D. de la Salette." *Prohib. Decr. 6 Decembris 1875, laudabiliter se subjecit et opus reprobavit.*

PIŚMIENNICTWO KOSCIELNE.

Ks. Chwaliszewskiego dziełko ***Żywot bł. Jolenty*** z rodowodem wyszło w 3cm wydaniu. Nabyć je można po 80 fen. za egzemplarz u ks. Wróblewskiego w Poznaniu ul. Semin. nr. 2.

Pod tytułem: ***Methodus Cantus ecclesiastici graeco-slavici,*** wyszło w Rzymie w drukarni Propagandy bardzo ważne dzieło dla historyi muzyki w ogóle, bardzo zaś użyteczne a nawet potrzebne dla Kościoła grecko-słowiańskiego. Znakomite to dzieło ma głównie na celu usunięcie ze śpiewu kościelnego grecko-słowiańskiego różnych usterek i błędów, jakie się wkradły szczególniéj do jego wykonania, i jego ujednostajnienie. Jest tam także przedstawiona historya tego śpiewu i obrzędów, objaśniona facsimiliami nut greckich i grecko-słowiańskich tak starożytnych jak i nowoczesnych, wyłożony cały system, charakter, tonacya, rytm, harmonia, towarzyszenie harmoniczne i inne właściwości tegoż śpiewu, jego stosunki i różnice z starodawnym śpiewem greckim i łacińskim; podane są daléj w łacińskim, greckim i słowiańskim języku wyrazy techniczne, etymologia i znaczenie różnych rodzajów śpiewu oraz właściwy sposób ich wykonania. Na końcu, jakoby koronę dzieła, znajdujemy tam zebrane i dobrze uporządkowane pieśni, używane przy nabożeństwach grecko-słow., pieśni po większéj części bardzo piękne, a wszystkie z uderzającym charakterem wschodnim. Dzieło to pierwsze w swoim rodzaju, gdyż do tego czasu ani Grecy, ani Greko-słowianie nie posiadali książki, któraby uczyła prawdziwéj metody śpiewu i w któréjby zebrane były pieśni potrzebne do ich nabożeństw. Autorem tego dzieła, wydanego ozdobnie, jest Jan de Castro, Hiszpan, mieszkający w Rzymie, który całe życie strawił na poszukiwaniu po różnych starych kodeksach zabytków muzykalnych i który też za swe cenne studya otrzymał nagrodę od śp. Piusa IX.

Jezuita O. Pesch otrzymał za swe dzieło, o którem wspominaliśmy, ***Institutiones philosophiae naturalis,*** dyplom honorowy od akademii rzymskiéj philosophico-medica St. Thomae Aquinatis. W nowszych czasach bodaj które przez Niemców napisane dzieło filozoficzne takie ogólne u katolickich uczonych za granicą znalazło uznanie, jak filozofia natury O. Pesch.

Odpowiedź

na zaczepkę, uczynioną w przedmowie do książeczki „Żywot i cuda Bł. Jolenty przez ks. W. S. Poznań 1881."

Skoro tylko Kuryer Poznański z 19go czerwca r. b. Nr. 138 a poprzednio Goniec Wielkopolski doniósł, że nakładem wydawnictwa imienia ks. Fr. Bażyńskiego (W. Simon) wyszedł „Żywot i cuda Błogosławionéj Jolenty przez ks. W. S." jeszcze 7 kwietnia rb. zapowiedziany i gorąco zalecany w osobnym dodatku Gońca Wielkopolskiego nr. 79, jak równie przez Kuryera Pozn. i Przegląd Kościelny nr. 42; ucieszyłem się nie mało, że cześć Św. Patronki naszéj się rozszerza, i żywo umysły i serca wiernych zajmuje; a zarazem ciekawością zdjęty znalezienia czegoś nowego, skwapliwie postarałem się o egzemplarz tego świeżego dziełka. Zacząłem, jak pospolicie, od czytania „Przedmowy", bo ta jest publicznem wyznaniem autora, i od razu całą pracę poznać daje. Po ogólnych zdaniach o modlitwie i miłości, znalazłem drugą stronę téj przedmowy wypełnioną przypiskiem ze str. 42, żywcem z pracy mojéj o Bł. Jolencie wziętym i własne moje słowa ze

Dodatek.

Dodatek do Nr. 4 „Przeglądu Kościelnego."

str. 52. Poczem bezpośrednio na trzeciéj stronie téjże saméj przedmowy spotkałem się z własnemi mojemi myślami; co mnie bynajmniéj nie zdziwiło, ale owszem ucieszyło, że też praca moja na cośkolwiek się przydała; pomnąc na słowa uczonego Spondana, że drukiem ogłoszone rzeczy, jak pieniądze w obieg puszczone, stają się własnością tego, kto je w rękę dostanie. Uderzyło mnie tylko, że autor nie przytacza źródła, z którego przedmowę swoję zaczerpnął. Potem na str. 4 następujące wyczytałem zakończenie téjże przedmowy: „W końcu dodaję. Nie jest to dziełko wymyślone[1]) całe przecen nie, tylko pomnożonem i przerobionem z książeczki pod tytułem: „Życie i cuda Sługi Bożéj Jolenty", nieznanego autora, zakonnika S. Franciszka w r. 1775 wydanéj i aprobatą prowincyała Kassyana Kórczyńskiego (ma być Korczyńskiego) opatrzonéj. Tegoż dziełka użyli tak ś. p. dr. Karól Ney, jako i Przegląd Poznański do napisania Żywota téjże Bł. Jolenty. **A lubo w r. zeszłym Szanowny Współbrat mój, ks. M. Chwaliszewski uprzedził mnie w wydaniu tegoż żywota, już wtedy na ukończeniu będącego przedrukiem pracy z „Przeglądu Poznańskiego" przez siebie pomnożonéj,** to jednak sądzę, że i niniejsza książeczka mile powitaną będzie, i cel, jaki sobie zamierzyłem, osiągnie. Do czego Błogosławiona Jolenta niech dopomoże prośbami swemi."

Ks. W. S. w dobréj zapewne wierze, nie przypuszczał, żeby jedna i ta sama osoba, była autorem pracy z roku 1864 w Przeglądzie Pozn. ogłoszonéj i w r. 1880 pomnożonéj; i dla tego rozciął tę osobę na dwie całkiem odrębne osobistości, z których jedna nieznana mu, prawdziwy autor żywota Bł. Jolenty w Przegl. Pozn. wydrukowanego, — druga z nazwiska mu znana od r. 1880, która tamtą cudzą robotę „przedrukowawszy", pozwala wymieniać siebie w pismach publicznych jako autora téj rzeczy przywłaszczonéj, i milczeniem swojem durzy publiczność; a nikt z téjże publiczności się nie odezwie, ani nawet żyjący jeszcze współredaktorowie Przegl. Pozn., którym autor z r. 1864 dobrze znany być musi. „Uprzedza Szanownego ks. W. S. w wydaniu jego żywota, już wtedy na ukończeniu będącego przedrukiem nie swojéj własności", przez co krzywdzi ks. W. S., na co tenże słusznie się żali, i po całorocznem milczeniu, kiedy się nikt nie odzywa, on sprawiedliwie odkrywa publicznie tę kradzież literacką, a tem samem wszelką wartość pracy jego odbiera. Powtarzam, iż może Szanowny ks. W. S. nie miał tych ostatecznych konsekwencyi myśli, pisząc w przedmowie swojéj książki wyżéj przytoczone słowa, i robiąc ze mnie najpospolitszego plagiatora, który nadto ma tę czelność, że w r. 1880 pisząc przedmowę, ani słowa nie wspomina, że to nie jego praca, tylko jako rzeczywisty autor się podpisuje i w cudze piórka się stroi. Inaczéj staje się niezrozumiałem zgoła wysunięcie w ten sposób osoby mojéj w książeczce ks. W. S.

Aby więc cześć Błogosławionéj Jolenty szwanku nie poniosła, a publiczność krzywdy nie doznała, powtarzam niniejszem rzecz ogólnie znaną, a ks. W. S. dotąd niewiadomą, że ja niżéj podpisany jestem autorem pracy w Przegl. Pozn. i w osobnych odbitkach w r. 1864 ogłoszonéj. Dziełko z r 1775 dopiero w r. 1880 przypadkiem do ręki dostałem w chwili, kiedym był naglony przez tych, którzy mają prawo rozkazywać mi, a ja mam obowiązek słuchać ich, do wydania na nowo pracy mojéj z roku 1864. Dostawszy zatem dziełko z roku 1775, uradowałem się niezmiernie, żem przecież znalazł jakieśkolwiek szczegóły o cudach Bł. Jolenty, na które procesa kanoniczne się powołują, a na których niedostatek w roku 1864 się żaliłem. Wydrukowałem je w drugiéj części książeczki mojéj w r. 1880, co też szczerze, jak przystało, na stronie 52 temi wyznaję słowy: „W takiem położeniu z prawdziwą radością, ku chwale Bożéj w Bł. Jolencie, wypisuje się tutaj w odmiennym stylu, przynajmniéj te cuda i łaski, które ogłoszone zostały w r. 1775 w dziełku: „Żywot i cuda Sługi Bożéj Jolenty" itd. Więc się myli Szanowny ks. W. S. twierdząc, że Przegląd Pozn. użył dziełka z r. 1775 do napisania Żywota Bł. Jolenty. W przedmowie do drugiego wydania jasno wypowiedziałem cel pracy mojéj z r. 1864. O cuda wówczas nie chodziło, a tym mniéj o moralizowanie (którego pełno aż do zbytku w książeczce z roku 1775); jeno głównie o udowodnienie publicznéj czci Bł Jolenty od jéj zgonu aż do dni naszych i o przypomnienie téj świętéj Postaci. Faktów żywota wymyślać nie można, jeno wszędzie i zawsze jednakowo, jak zaszły, podawać je trzeba. Com w r. 1862—63 napisał, a 1864 wydrukował, tom ja wszystko rzeczywiście ze źródeł czerpał, które własnemi przytaczam słowami, jak je znalazłem czy w rękopismach dotąd wcale nie użytych i nie ogłoszonych, czy to w drukowanych historyach. Przeczytałem nadto wszystkie akta Beatyfikacyi, przechowywane podówczas w Konsystorzu Jeneralnym Arcybiskupim w Gnieźnie, szperałem w aktach parafialnych kościołów gniezn., dostałem kilka rzeczy starych od osób prywatnych; Długosza, na którego często się powołuję, przytaczam z wspaniałego rękopisu kapituły gnieźnieńskiéj i z pięknego inkunabułu Żywota św. Stanisława, w bibl. semin. będącego, słowem każdy mój cytat wprost z pierwotnego źródła własną moją ręką zaczerpnięty został. I Szanowny ks. W. S. sam pierwotność pracy mojéj w Przeglądzie Poznańskim ogłoszonéj czuje i faktycznie wartość jéj uznaje, już to dosłownie wypisując, już to w skróceniu podając całe stronnice z téjże pracy. Nawet „Przypiski" jego od strony 88 do 97 z wyjątkiem kilku imion, jak ks. P. Skargi, Leonarda Rettla i ks. Chotkowskiego kazań, wszystkie moją są własnością. Niektóre rzeczy odemnie wzięto przełamuje na dwoje, jednę część w tekscie, drugą w przypisku podając, jak n. p. na str. 96 u mnie str. 124. A przytem wypisywaniu jedyny tylko raz na str. 59—61 przytacza Przegląd Poznański, resztę topi w milczeniu, tak iż przeczytawszy przedmowę ks. W. S. i nie zajrzawszy do pracy mojéj (na co każdy z czytelników ks. W. S. narażony być musi), mogłoby się zdawać, żem w rzeczy saméj powypisywał z książeczki z r. 1775. Cała III część, t. j. większa połowa książeczki mojéj, od pierwszéj do ostatniéj litery jest bezwzględnie mojem własnem li tylko na źródłach niedrukowanych opracowanem dziełem. Sam ks. W. S. przyznać musi, że już przynajmniéj do tego nie użył Przegląd Poznański książeczki z r. 1775, ani żadnéj innéj pracy obcéj. Gdy autor sam bezpośrednio ze źródeł brał, jak to uczynił Przegląd Poznański, wtedy należy przytaczać tego autora, a nie dokumenta, które on przytacza, a których się nigdy w ręku nie miało, ani nawet oglądało, — ponieważ jego stało się rzeczywistą własnością, co z tychże dokumentów trudem swoim wprost wydobył. Przystało zatem wedle słuszności przytaczać wszędzie Przegląd Poznański, kiedy nie chciano przytaczać 2 wydania z r. 1880, a nie przepisywać nawet przypisków i cytatów jego jako swoich własnych. Tak z szlachetnem uznaniem czcigodny ks. Aleksander Popławski w dziele swojem w Krakowie 1881 r. wydanem: „Św. Kunegunda i siostry jéj B. Helena czyli Jolenta i Bł. Małgorzata," który ani chwili nie wątpił o tożsamości autora z r. 1864 i 1880 i przy każdem użyciu dziełka mojego, z sumienną szczerością przytacza mnie po imieniu.

Aczkolwiek nie piszę krytyki, bobym musiał krytykować starego, od stu lat zgasłego autora z r. 1775, tylko o własne przyrodzone upominam się prawo i napaść na osobę moją odpieram, przecież zamilczeć tego nie mogę, że Szanowny ks. W. S. rzeczywistą byłby oddał przysługę publiczności, gdyby był po prostu, bez żadnéj odmiany przedrukował dziełko z r. 1775, bez wtrącania rzeczy odemnie wziętych, które gdy się usuną, zostanie tekst tegoż dziełka, z tą jedynie różnicą, że wyrazy są poprzestawiane, co częstokroć na niekorzyść wypada, albo też inne wyrazy wtrącane, przez co rzecz sama traci na wewnętrznéj wartości i sens nawet sam niekorzystnie się zmienia, jak jedno z wielu (bo w szczegóły wszystkie wdawać się nie możemy), w starym autorze z r. 1775 czytamy na str. 89 to trafne porównanie: „Człowiek zakonny jako koral na dnie morskiem, na swéj la-

[1]) Historyi, jakim być winien żywot Świętego, nigdy wymyślać się nie godzi, bo wtedy stałaby się baśnią

torośli, gdyby śnieg biały (przez co się znaczy niewinność), jakże prędko wynidzie na widok, odmienia powierzchowny kształt swój, utraca białość, czerwieni się jak krew; właśnie wstydząc się odmiany miejsca naznaczenia swego." Ks. W. S. tak to przepisuje na str. 41: „Człowiek zakonny jest na podobieństwo m c h u t o r f o w e g o, który dopóki jest w lesie, ma piękną barwę zieloną, lecz skoro zostaje wystawiony na widok świata, wnet staje się czerwonym, jakby się wstydził z odmiany miejsca swego." Autor z r. 1775 nigdy nie pisze J o l e n t k a, jak to czyni wielokrotnie ks. W. S. — Zbyt daleko doprowadziłoby wytykanie wszystkich ujemnych stron tego świeżo przerobionego i poobcinanego przedruku dziełka z r. 1775; to tylko zauważyć trzeba, że po wyroku Leona XII, B ł o g o s ł a w i o n ą, a nie Sługą Bożą mianować należy Jolentę. Tytuł Sługi Bożego służy osobom w woni świętości zgasłym i żaden Sługa Boży nie ma ani Officium, ani Mszy własnéj, a Bł. Jolenta ma to wszystko z nieomylnego wyroku Stolicy św. Ks. W. S. przepisując dziełko z r. 1775, zapomina często o tym wyroku i nazywa Bł. Jolentę raz Błogosławioną, drugi raz Sługą Bożą, jak on stary autor[1]). Łatwo się to stać mogło, ponieważ ks. W. S. dosłownie przepisuje nie tylko nagłówki rozdziałów, ale samo rozdziały, z wyjątkiem kilku, a nawet od tych samych zaczyna je wyrazów i temi samemi kończy wyrazami, co autor z r. 1775. Zachowuje ten sam podział na cztery główne części z temi samemi tytułami. W I części ma te same 10 rozdziałów co oryginał, w II części z 11 rozdziałów pierwowzoru robi 10 rozdziałów, w III części ma też samo 12 rozdziałów, IV część o cudach skrócił o 4 rozdziały, a dodał dwa nowe rozdziały z mojéj pracy w skróceniu, nie wspomniawszy zkąd wziął. Od str. 98—125 wypisał z dziełka dr. Karola Neya. Bł. Jolenta oddana jest na obrazku, ujętym w ramę, w téj samej postawie co u mnie, ale z białym szkaplerzem, gdy przecież Klaryski tego samego co habit noszą koloru szkaplerz. Słup, przy którym P. Jezus objawia się ubiczowany, wyciągnięty gdzieś do nieokreślonéj wysokości, gdy przeciwnie słup ten sięgał tylko po pas, czego dowodzi oryginał jego w kościele św. Praxedy w Rzymie z wielką czcią dotąd przechowywany.

Z głębokim wstrętem napisać musiałem powyższą obronę. Nie byłoby tego potrzeba, gdyby Szanowny ks. W. S., który przez cały rok ogłoszenie „tegoż Żywota, już przed rokiem na ukończeniu będącego", zwlekał, był się postarał wyjść z niepewności, czy to udając się wprost do mnie z zapytaniem o autora, czy do kogokolwiekbądź innego. A zresztą, kto drukiem rzeczy ogłasza, ten pod sąd publiczny tem samem się oddaje.

G r a n o w o, dnia 19 lipca 1881.

Ks. M. Chwaliszewski.

[1]) Ks. W. S. nazywa Jolentę w napisach 18 razy Błogosławioną i tyleż razy Sługą Bożą.

TOWARZYSTWO SW. ŁUKASZA.

Aby zainteresować Czytelników Towarzystwem, które w roku zeszłym znalazło u nas tak gorące poparcie i zachęcić ich do liczniejszego jeszcze zapisywania się na członków, podajemy nadesłane nam teraz dopiero sprawozdanie z czynności tegoż Tow. z roku zeszł. Brzmi ono jak następuje:

„W d. 23 stycznia odbyło się w lokalu Rady powiatowéj krak. ogólne zgromadzenie członków Tow. św. Łukasza, opiekującego się sztuką religijną w naszym kraju. Przewodniczący hr. Bron. Lasocki zagaił posiedzenie przemową, w któréj wykazał szybki wzrost téj pożytecznéj instytucyi, założonéj dopiero od roku, a liczącéj dziś przeszło 650 członków; podniósł znaczenie szlachetnéj myśli, która dała początek Towarzystwu, myśli, wykarmionéj w sercach, zagrzanych miłością Ojczyzny, Kościoła i Sztuki. Wyraził następnie uczucia wdzięczności dla Szanownego Duchowieństwa, a przedewszystkiem dla Najprzewielebniejszych XX. Biskupów, którzy wraz z Konsystorzami dyecezalnemi z całą gorliwością popierali cele Towarzystwa od pierwszéj chwili założenia onego. Sprawozdanie wyjaśniło następnie, iż wybór premii, udzielonéj akcyonaryuszom za rok przeszły, z 60 obrazków pamiątkowych pierwszéj Komunii św., oraz c h r o m o l i t o g r a f i i, p r z e d s t a w i a j ą c é j św. S t a n i s ł a w a, k t ó r ą c z ł o n k o w i e T o w a r z y s t w a o t r z y m a j ą z a r o k b i e ż., wskazały Wydziałowi względy praktycznego pożytku dla duchowieństwa parafialnego i względy popularyzowania idei Towarzystwa w szerszych kołach. Wykonaniem zaś premii na rok przyszły Towarzystwo się już obecnie zajmuje. Przechodząc dalej w ogólnych zarysach całą działalność Tow., przewodniczący wspomniał o delegacyach, wysyłanych na prowincyą z grona komisyi artystycznéj Towarzystwa, w celu udzielania stósownéj rady, przy odnawianiu kościołów; o obrazach i ozdobach, wykonanych do różnych kościołów parafialnych przez tutejszych artystów za pośrednictwem Tow. Wreszcie zakończył sprawozdanie uwagą, iż jakkolwiek wiadomem było od początku, że zakładając Towarzystwo dla opieki nad sztuką religijną w naszym kraju, nie można liczyć na poparcie hojnych i przemożnych mecenasów, jak to się dzieje w innych krajach bogatszych, to jednak doświadczenie pokazało, że trzeba i można liczyć na chętne poparcie ogółu społeczeństwa naszego, które, dzięki Bogu, jeżeli w ogólności kocha to wszystko co jest pięknem i wzniosłem z rzeczy ziemskich, to bardziéj jeszcze i serdeczniéj miłuje to, co ma pośrednio chwałę Bożą na celu. — Następnie ks. dr. Potulicki, sekretarz Tow., odczytał sprawozdanie rachunkowo za rok 1880, z którego okazuje się przewyżka stanu czynnego nad stanem biernym w kasie Tow. złr. 1016 ct 23. — Członek Wydziału prof. Łuszczkiewicz odczytał sprawozdanie szczegółowe z obstalunków, wykonanych za pośrednictwem Towarz. do kościoła w Lanckoronie, w Chełmie pod Bochnią, w Pisarzowy, w Mystkowie, Dynowie, Kalwaryi, Zabierzowie, oraz w Piekarach nad Wisłą, gdzie z polecenia miejscowego właściciela wzniesiona została statua M. B. Niepokalanéj. Wszystkie wymienione powyżéj obstalunki i kilka innych jeszcze wykonali artyści krakowscy po bardzo przystępnych cenach, z zupełnem zadowoleniem osób zamawiających takowe. — Przystąpiono do wyboru członków Wydziału Tow., którzy według statutów dzielą się na stałych tj. niewybieralnych, jako przedstawicieli różnych instytucyi miejscowych, z sztuką religijną w związku będących, takimi obecnie są: ks. prałat Bober, pp. Paweł Popiel, prof. Łepkowski, prof. Łuszczkiewicz, prof. Sokołowski, Juliusz Kossak, dyr. muzeum Baraniecki, oraz członków co rok wybieralnych większością głosów na ogólnem zgromadzeniu Tow. Na r. 1881 wybranymi zostali do wydziału następujący członkowie Tow.: hr. Br. Lasocki, ks. Biskup Janiszewski, hr. Ant. Potocki, ks. kan. dr. Pelczar, ks. kan. Polkowski, hr. R. Bniński, hr. K. Przezdziecki, dr. M. Pruszyński, p. Achilles Breza i dr. Stan. Tomkowicz. Posiedzenie zakończono krótkiem lecz serdecznem przemówieniem Najprz. ks. Biskupa Dunajowskiego, który wyrazić raczył swe pasterskie uznanie prezesowi i członkom Wydziału Tow. za ich gorliwą usilność w rozwijaniu téj pożytecznéj dla kraju i dla Kościoła instytucyi."

Szanownych konfratrów upraszamy o nadsyłanie nam zbytecznych ***stypendyów mszalnych.***

Redaktor i nakładzca ks. Władysław J a s k u l s k i w Poznaniu. — Drukiem Jarosława L e i t g e b r a w Poznaniu.